

Moderne tijd

Gebruik bron 7.

Je concludeert dat er een verandering heeft plaatsgevonden in de relatie tussen het Nederlandse en Belgische koningshuis sinds 1830.

- 3p **16** Noem deze verandering en leg uit dat de houding van het Nederlandse koningshuis voortkomt uit de politieke situatie van dat moment.

In 1882 schreef minister J. Heemskerk dat in de bestaande Nederlandse grondwet vrouwen feitelijk niet van het kiesrecht waren uitgesloten. Het kiesrecht was in 1848 toegekend aan burgers die een bepaald bedrag aan belasting betaalden (censuskiesrecht), ongeacht hun sekse. Bij de grondwetsherziening van 1887 werd dit bedrag verlaagd, maar werd wel opgenomen dat alleen aan mannelijke Nederlanders het actieve en passieve kiesrecht werd toegekend.

- 3p **17** Toon met deze gegevens aan dat:
- de democratisering in Nederland door de grondwetswijziging van 1887 werd bevorderd en
  - er voor vrouwen continuïteit in hun politieke positie bleef bestaan en
  - de toevoeging bij het kiesrechtartikel erop wijst dat er wel sprake was van verandering in het denken over de politieke positie van vrouwen.

Gebruik bron 8.

Over deze uitspraak van Bismarck zegt de historicus Sebastian Haffner dat die zowel een tegemoetkoming is aan de nationaal-liberalen van het Parlement van Frankfurt als een voorbode is van de Frans-Duitse oorlog.

- 2p **18** Geef voor beide aan welke redenering hij zal hebben gevolgd.

De Frans-Duitse oorlog van 1870–1871 werd door een historicus "de moeder van de Eerste Wereldoorlog" genoemd.

- 1p **19** Geef aan wat met deze uitspraak bedoeld werd.

Gebruik bron 9.

Een interpretatie:

Met deze fotocollage waarschuwt Heartfield voor een in zijn ogen gevaarlijke ontwikkeling in de Duitse binnenlandse politiek.

- 3p **20** Leg uit, met een verwijzing naar de bron, welke boodschap Heartfield met zijn fotocollage wil overdragen.

Helmut Herzfeld, die zijn naam veranderde in John Heartfield (zie bron 9), was sinds 1918 actief lid van de Duitse communistische partij en publiceerde vele fotomontages waarmee hij het naziregime bekritiseerde. Heartfield is verschillende keren 'geëmigreerd':

- 1 In 1933 wist Heartfield te ontsnappen aan arrestatie door de nazi's en vluchtte naar Praag (Tsjechoslowakije), waar hij doorging met zijn kritische kunst.
- 2 In 1938, na de Conferentie van München, vluchtte Heartfield naar Londen.
- 3 In 1950 vestigde Heartfield zich in de DDR waar hij tot zijn dood bleef wonen.

Elk van zijn 'emigraties' is een gevolg van de politieke situatie van dat moment.

3p 21 Toon dit aan voor elk van zijn 'emigraties'.

Gebruik bron 10.

Uit deze bron is een motief voor de aanval op de Sovjet-Unie af te leiden.

3p 22 Noem dit motief met een verwijzing naar de bron en noem daarnaast een ideologisch motief voor de aanval.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd door de regeringen van de strijdende partijen voortdurend onderzoek gedaan naar de publieke opinie in hun landen.

2p 23 Leg uit waardoor het karakter van de moderne oorlogvoering het noodzakelijk maakte dit soort onderzoek te doen.

In 1946 werd een straat in de Britse sector van Berlijn genoemd naar de Duitse communistische leider Ernst Thälmann, die door de nazi's was vermoord. In 1947 werd de naam van de *Thälmann Strasse* weer veranderd in de vroegere naam, de *Kaiserin Augusta Allee*.

2p 24 Leg uit dat de naamsverandering van 1947 past bij de internationale verhoudingen op dat moment.

Gebruik bron 11.

In deze prent geeft tekenaar Leo Jordaan een mening weer over de verhouding op dat moment tussen de Sovjet-Unie en Joegoslavië.

4p 25 Licht dit toe door:

- met twee verwijzingen naar de prent aan te geven welke mening de tekenaar hier weergeeft over de verhouding op dat moment tussen de Sovjet-Unie en Joegoslavië en
- zonder bron, aan te geven welke redenen de Sovjet-Unie had voor deze opstelling tegenover Joegoslavië.

Met zijn prent (zie bron 11) suggereert Jordaan een verband tussen de Marshallhulp en de NAVO.

- 2p **26** Leg uit welk politiek verband er tussen de Marshallhulp en de NAVO gelegd kan worden.

Gebruik bron 12.

De Nederlandse minister-president reageert op het overleg voor SALT-I.

- 3p **27** Leg dit uit door:
- zonder bron, aan te geven waar het overleg voor SALT-I over ging en
  - met bron, aan te geven welke reactie het overleg oproept bij de Nederlandse regering en
  - waardoor deze reactie past bij de Koude Oorlog.

Gebruik bron 13.

Stel: je maakt een werkstuk over Nederland na 1945. Je vindt deze foto en vraagt je af of je hem kunt gebruiken als illustratie bij de paragraaf over de jaren vijftig of bij de paragraaf over de jaren zeventig van de twintigste eeuw.

- 2p **28** Geef per paragraaf aan waardoor de foto er wel of niet bij past.

Twee gegevens over Nederland in 1964:

1 De lonen stegen in dat jaar met 17,6%.

2 De kosten van levensonderhoud stegen in dat jaar met 6%.

- 2p **29** Geef aan welk kenmerkend aspect van de jaren zestig van de twintigste eeuw door het combineren van deze gegevens geïllustreerd kan worden.

Moderne tijd

---

bron 7

J.P.J.A. Graaf van Zuylen van Nijeveldt schrijft in zijn memoires over hoe hij in 1848 naar Brussel wordt gestuurd op een diplomatieke missie:

Ik werd te Brussel zeer goed ontvangen. Koning Willem II had aan Leopold (koning der Belgen) een brief geschreven waarin hij Leopold te kennen gaf dat zijnerzijds alles zou worden vermeden om aan de woelingen der orangisten¹⁾ in België, onder de tegenwoordige omstandigheden, enige steun te geven. Willem II schreef dat hij veeleer de solidariteit van alle gekroonde hoofden tegenover de revolutie erkende en dus niet beter verlangde dan een goede verstandhouding tussen de beide Rijken.

noot 1 aanhangers van het Nederlandse koningshuis in België

bron 8

In 1862 zegt Otto von Bismarck in zijn eerste redevoering als kanselier van Pruisen:

Wij hebben te warm bloed, we hebben de neiging een te grote wapenrusting voor ons smalle lijf te dragen. Nu moeten we die ook benutten. Duitsland kijkt niet op tegen het liberalisme van Pruisen, maar tegen zijn macht. (...) Pruisen moet zijn krachten bundelen en bijeen houden tot het juiste moment (...). Sinds de verdragen van (het Congres van) Wenen zijn de grenzen van Pruisen niet gunstig voor een gezonde staat. Niet door redevoeringen en meerderheidsbesluiten worden de grote vraagstukken van de tijd opgelost, dat was de grote fout van 1848–1849, maar door ijzer en bloed.

bron 9

In 1924 maakt de Duitse kunstenaar John Heartfield deze fotomontage met als titel:
Na tien jaar: vaders en zonen:

Toelichting:

De grote figuur rechts is Karl Litzmann, een bekende generaal uit de Eerste Wereldoorlog.

bron 10

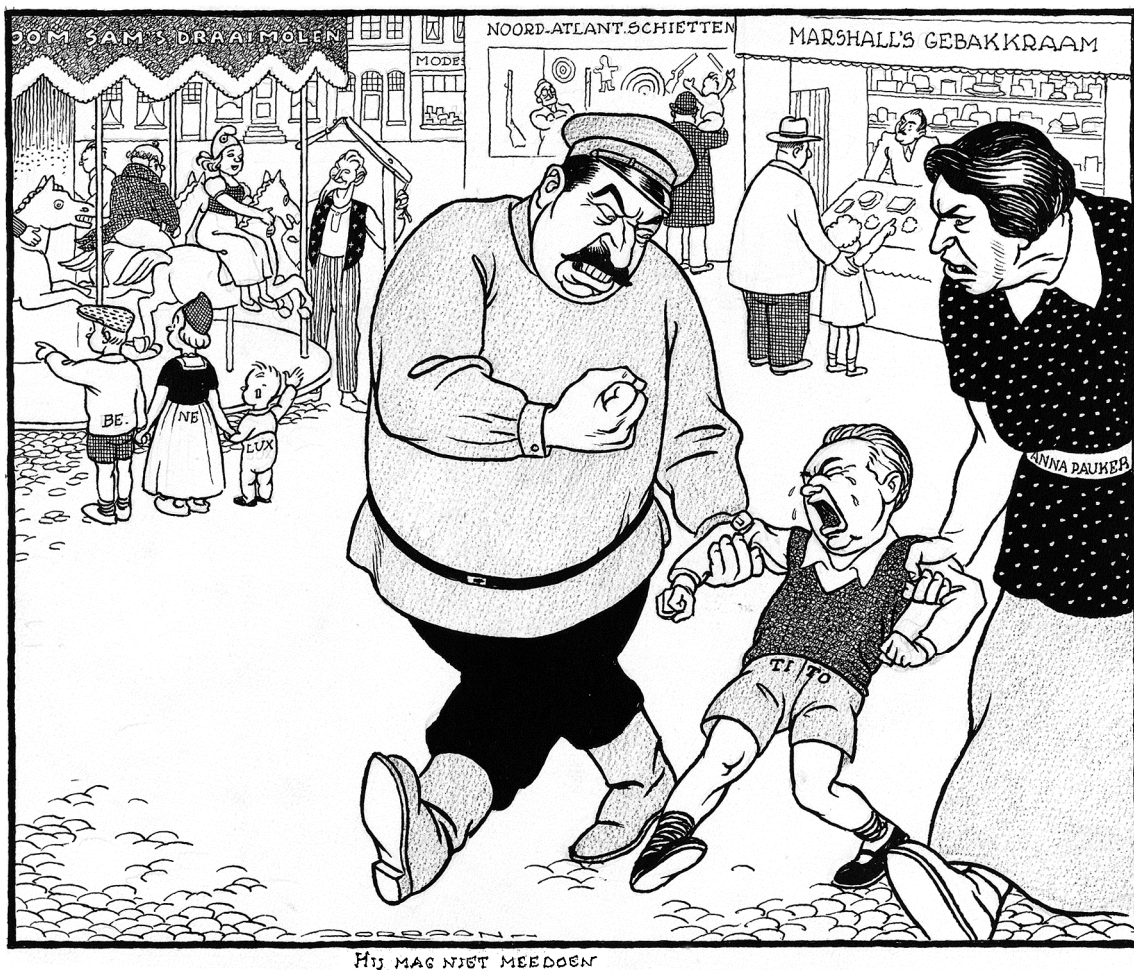
Vanaf 1939 schreef de Sicherheitsdienst (de Veiligheidsdienst van de nazi's) om de paar dagen een rapport over de stemming onder de Duitse bevolking. Op 21 november 1940 rapporteert de dienst:

In de meldingen van de laatste tijd is unaniem benadrukt dat de bevolking tegenwoordig erg bezig is met het vraagstuk van de levensmiddelenvoorziening en dat zij de veranderingen in de levensmiddelendistributie van de laatste weken en maanden deels met een zekere bezorgdheid volgt. Oorzaak van deze bezorgdheid zijn de recentelijk opgetreden problemen in de vlees- en vetdistributie, de vermindering van de broodrantsoenen, de ontoereikende bevoorrading van de markten met groente en fruit, evenals het vrijwel volledig wegvallen van wild-, gevogelte- en visleveranties. Verder wordt in de berichten vermeld dat ook de prijsontwikkeling van deze goederen met groeiende onrust wordt gezien. Er wordt niet alleen geklaagd dat de prijzen van verschillende levensmiddelen direct zijn gestegen, maar nog meer dat de reeds lange tijd merkbare tendens tot kwaliteitsvermindering bij gelijkblijvende prijzen aanhoudt.

bron 11

In augustus 1949 verschijnt in Vrij Nederland deze politieke prent van Leo Jordaan, met als titel *Hij mag niet meedoen*:

Tekst in de bron:

Oom Sam's draaimolen, Noord-Atlan(tische) Schietten(t), Marshall's gebakkraam, Be(lgië), Ne(derland), Lux(emburg), Tito, Anna Pauker.

Toelichting:

De man met snor is Stalin, het jongetje is Tito, de communistische leider van Joegoslavië; Anna Pauker was de communistische leider van Roemenië.

In de draaimolen zitten Frankrijk en Groot-Brittannië, de man naast de draaimolen is oom Sam (de Verenigde Staten).

België, Nederland en Luxemburg staan toe te kijken.

Joegoslavië wordt na 1945 een communistische staat onder leiding van Tito, maar kan een eigen beleid voeren, omdat het land zichzelf bevrijdt (en niet door het Rode Leger wordt bevrijd) van de Duitse bezetting.

bron 12

De Nederlandse minister-president Piet de Jong zegt in 1970 tijdens een overleg met de ministerraad:

De aandrang om de Amerikaanse troepen uit Europa terug te trekken zal zeker toenemen. De waarde van deze troepen is niet zozeer een militaire als wel een politieke. Zij zijn immers onze politieke gijzelaars, die er borg voor staan dat de Amerikaanse nucleaire paraplu zich ook over West-Europa blijft uitstrekken. Worden deze troepen teruggetrokken dan komt West-Europa in groot gevaar. Helaas moet geconstateerd worden dat dit gevaar dichterbij komt.

bron 13

Een Nederlands tijdschrift publiceert deze foto van een snackbar, waar geprobeerd wordt meer klanten te trekken met een televisietoestel:

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.